

funtov šterlingov in je donos davščin znašal samo 900.000.000 f. š.; ves ostali primanjkljaj pa se je moral pokriti s posojili. Brezposelnost, ki se je tam, v urejenih gospodarskih in finančnih razmerah, pokazala takoj po vojni, je zahtevala od državne blagajne tedensko po 1.200.000 f. š. V teh težavnih gospodarskih razmerah so se vrstile velike delavske stavke druga za drugo. Največje in najnevarnejše so bile stavke transportnih in rudarskih delavcev. Pomanjkanje premoga je bilo po vojni svetovni pojav. Angleška delavska stranka, tedaj še prilično šibka, je ponovila svojo glavno zahtevo, da se rudarska industrija podržavi. Novo nastalo ameriško trgovsko ladjevje je postalo nevaren konkurent angleškim transporterjem. Povišanje delavskih mezd je spravljal v nevarnost konkurenčnost angleških izdelkov in produktov, zlasti sta težko zadihali tekstilna in železna industrija. Vzdrževanje in napredek izvoza je za Anglijo življenjsko vprašanje. Predvojna nemška industrija, ki je postajala agresivna in za Anglijo nevarna, nadalje nemška vojna in transportna mornarica so Anglijo naravnost s silo potisnile med nemške vojne nasprotnike. To je privedlo Angleže po izbruhu ruske revolucije med tiste, ki so s simpatijami spremljali propad carske Rusije in revolucijo. (Dalje)

Svoboda

Igo Gruden

Na Helespontu stal je Kserkses Tisti,
ki bičati je dal uporno vodo:
tako v stoletju dvajsetem po Kristi
nam zdaj kserksisti vtepajo svobodo.

Književni pregled

En relisant »Prešeren«*

5. Od Rošlina in Verjankota.¹

Leta 1901. je izšla v Zborniku Slovenske matice razprava pokojnega profesorja Karla Štreklja „Prešeren in narodna pesem“ (ZMS III, 1—22). Štrekelj je bil filolog, etimolog, le malo je bil literarni zgodovinar, z estetskimi vprašanji, z metriko itd. se je bavil le toliko, kolikor je bilo filologu potrebno. Kaj je torej dognal filolog Štrekelj ob problemu „Prešeren in narodna pesem“?

Štrekelj je dognal, da govori vse za to, „da se Prešeren sam pravzaprav ni ukvarjal z zapisovanjem narodnih pesmi intenzivno, ampak da je njegovo delovanje bilo bolj v tem, da je od drugih zapisane pesmi re-

¹ En relisant „Prešeren“ št. 1—4 so izšle v lanskem letniku „Sodobnosti“. — G. univ. prof. dr. Kidrič me šteje v LZ (1936, 613) med svoje kritike, kar je deloma zmotno. Res je le to, da me je zopetno branje Prešerna (to pomeni

digiral" (str. 13), da so bile Prešernove redakcije „zelo korenite“, da je zato „smel pesmi sploh izdajati za svoje“, in da je Prešeren „tisti, ki jim je dal dovršeno umetno obliko in jim vdihnil svojega pesniškega duha, da se bistveno ločijo od drugih narodnih pesmi“ (str. 14).

Zapomnimo si izsledek filološkega primerjanja: Prešernove redakcije narodnih pesmi se **bistveno** ločijo od originala, tako da jih je smel **izdajati za svoje**.

Na naslednjih straneh (14–17) je Štrekelj vzporedno ponatisnil prvotni zapis in Prešernovo redakcijo pesmi „Od Matjaža ogrskega kralja“ in je dognal, „način in značaj Prešernovih poprav in predugačeb“, ki jih naj na kratko posnamemo v sledečih točkah: 1.) Ogibal se je zlasti tujk. 2.) Nadomeščal je besede, ki so mu bile „zoprne“ ali neprijetne. 3.) Rabi „primernejše izraze“. 4.) Besede, ki so samo mašilo v verz, je skušal nadomestiti s pomenljivejšimi. 5.) Včasih prestavlja besede, da dobi s prejšnjim ali nastopnim verzom rimo ali asonanco. 6.) Praznine v verz, skuša izpolniti. 7.) Na videz predolge verze krči s tem, da izpusti kako nebstveno besedo, ali da spremeni prošli čas v sedanjik. 8.) Predolge verze zdravi tudi s tem, da jih razširja v dva verza. 9.) Preureja vrsto verzov. 10.) Tudi je cele verze zamenjal z novimi, popolnoma drugačnimi, kadar se niso lepo prilegali vsej zvezi.

Štrekelj je obžaloval, da v Smoletovi zbirki ni več prvotnega zapisa „Lepe Vide“, da bi ga mogel primerjati s Prešernovo redakcijo, ker je slutil, da je Lepa Vida najbolj drugačena. A tudi brez Lepe Vide je Štrekelj zaključil svojo razpravo s sledečo izjavo (str. 22):

„Ako je Goethe svojo pesem „Sah ein Knab' ein Röslein stehn“, katero je le malo preuredil iz narodne, sprejel med svoje poezije; ako beremo med Jenkovimi pesmimi „Zadnji večer“ (Nocoj, le še nocoj naj mesec bo svetel, ko k meni ljubček moj bo zadnjikrat prišel) — potem bi smeli in celo morali narodne pesmi, ki jih je redigiral Prešeren ter jih napojil s svojim pesniškim duhom, z isto pravico sprejeti vsaj kot dodatek k njegovim umetnim poezijam, saj so tudi one v poslednji obliki hčerke istega očeta.“

Dober četrto stoletje pozneje, leta 1927, je objavil Avg. Žigon v Domu in svetu (str. 37–42) prvotni zapis Lepe Vide, ki ga je bil pogrešal Štrekelj, in ga primerjal s Prešernovo redakcijo. Šel je korak dalje od Štreklja in je segel bolj v globino, primerjal je umetniško stran obeh variant: ritem, melodijo; slog zunanje forme, dikcijo; slog notranje forme, epsko objektivnost narodne pesmi in lirično subjektivnost Prešernove; kompozicijo narodne in arhitektoniko Prešernove pesmi. Žigon je dognal, da je Prešernova Lepa Vida literarna umetnina, v kateri je objektivni epski slog narodne pesmi izginil in prevladal subjektivni lirski element; dobila je literarno reguliran ritem in muzikalni arhitektonski romanski verz.

Rezultat Žigonove primerjave je v bistvu enak Štrekljevemu; Žigon ga je stisnil v sledeči stavek (str. 42):

namreč francoski „en relisant“) v Kidričevi izdaji spodbodlo, da sem segel med svoje beležke in priprave za komentar Prešernovemu „Zbranemu delu“, ki se ga je založnica „Zbranega dela“, to je Jugoslovanska knjigarna, A. D. 1929 nekako zbala. Da bom in da moram pri teh skromnih prispevkih, ki jih bom od časa do časa nadaljeval, kolikor mi to dopušča drugo delo, upoštevati in se ozirati na dognanja naših prešernoslovcev in kajpak tudi na najnovejšo Kidričevo izdajo, ne potrebuje nobenega ugibanja, komentarja ali celo zagovora.

„Ali bo Prešernova Lépa Vída, ta čudovita literarna umetnina, pa tudi poslej — še vedno „narodna pesem“? In morda še vedno né — vsaj tako Prešernova, kakor sta njegova: — Povodnji mož in Sv. Senán!

Prišla sta tedaj Štrekelj in Žigon do istega rezultata po različnih poteh. Štrekelj je po načinu starejše pozitivistične metrike skandiral Prešernove in narodne verze in jih shematiziral po nekih splošnih vidnih znakih; verze si je optično predstavljal in bral po znanih metričnih shemah troheja, jamba, daktila, anapesta itd., skratka: Štrekelj je verze štel in gledal.

Žigon je šel po drugi, modernejši poti; Prešernove in narodne verze je dojemal akustično, prisluhnil je njihovemu zvoku in ritmu, ki ju ne moremo skandirati in shematizirati samo po trohejih, jambih, anapestih itd. Zato je toliko bolj pomembno, da sta oba prišla do istega rezultata, da so namreč verzi Prešernove redakcije narodnih pesmi res Prešernovi in ne narodni verzi. Štrekelj je to dognal iz vidnih značilnosti, Žigon iz njih zvočnih posebnosti.

Danes moremo Štrekljevo in Žigonovo gradivo² dopolniti. Gre za primerjavo prvotnega zapisa narodne pesmi Od Verjankota in njene Prešernove redakcije Od Rošlina in Verjankota. Najstarejši danes znani zapis narodne pesmi Od Verjankota je verjetno iz rok Antona Rudeža; danes se hrani med Korytkovimi papirji v drž. biblioteki v Ljubljani (ms. 479, list 95) in še ni bil objavljen.³ Pod varijanto A bomo natisnili Rudežev zapis, vzporedno pod B Prešernovo prepesnitev. Pri varijanti A bomo *ležeče* natisnili vse, česar Prešeren ni sprejel, pri varijanti B znači *ležeči* tisk vse to, kar je Prešeren sprejmenil ali dodal, torej to, česar v varijanti A ni. Bohoričico obeh varijant sem prepisal v latinico.

OD VERJANKOTA.

- 1 Oh kaj č'va, kak č'va *lub' moj sin*,
Ti si pre mlad za oženit
Jes sim pre stara za *moža v'zet*.
- 4 Le vzemite mati *moža katirga* č'te
- 5 Le Rožlina hud'ga ne.
Rožlin je sovražnik moj,
Kir mi je očeta, brat'ca v'bil
Še sim mu jes kumaj ušel.
Mati nej nič marala
- 10 V'zela je Rožlina hudiga.
- 11 Zvečer sta šla u kamro spat
- 12 Verjanko je šel pod okno stat.
- 13 Mati pravi: Oj, oj *lejpo* blagó!
Kaj nuca k' pojde na razdejl!

OD ROŠLINA IN VERJANKOTA.

- „Kak hoče bit' kaj hoč'va *striť*? 1
Ti si premlad se oženit',
Jest sim prestara se *možit'*.“
- „Le, mati, *omožite se*,
Vzamite, kogar hočete; 5
Le hudiga Rošlina ne,
Ki velik moj sovražnik je;
Je brat'ca in očeta v'bil,
In komej sim mu jest ušel.“
- Al' mati nič ni marala, 10
Rošlina vzela hudiga,
Verjankov'ga sovražnika.
Zvečer z' njim grede v' hrambo spat;
Verjanko gre pod okno stat.
Je v' hrambi govorila mat': 15
„O škoda, škoda za blago,
Ko zdaj se razdelilo bo!

² Ker gre le za primerjanje Prešernovega besedila z besedilom prvotnih zapisov narodnih pesmi, nisem tu vpošteval Grafenauerjeve edicije Iz Kastelčeve zapuščine... (Ljubljana 1911) in tudi ne Zbranega dela (1929), kjer najdeš v oddelku Ljudske posnažene (str. 171—209) večino narodnih pesmi, ki so šle skozi Prešernove roke in njegovo delavnico.

³ Štrekelj ga tudi nima v SNP.

- 15 Kaj ti pravim lub' moj mož
Kaj pravim tebi, ljubi mož!
Tam v' černi gori, v' temni goš',
Studen'c pod bukvo vidil boš. 20
Ti rečem se za bukvo skrit',
Verjankota skrivej umorit': 22
- 16 Ti pojdeš v' černo goro za bukuv stat,
Boš v'bil mlad'ga Verjankota,
Verjanko je pa pod oknam stal.
Oh kaj ti pravim prelub' moj mož,
20 Jes se bom terdno bolna sturila, 23
- 21 De prejdzdrava ne bom
22 De bom pila z' černe goré vodó.
23 Moj sin me še nikdar preobogal nej.
Se jutro bolno bom sturila,
In k' sinu rekla, govorila, 23
De boljši meni pred ne bo, 25
De pila merzlo bom vodó,
Ki v' černi gori se dobó.
Sin me je vbogal vselej rad,
K' studencu hočem ga poslat'."
Pretiho gre Verjanko stran', 30
Besede njene v' serc' ohran'.
Ko je prišel spet beli dan,
Verjanko k' mater' v' hrambo gré,
In reče ji besede té:
„Kaj pravim, ljuba mati vi! 35
Visoko sonce že stoji,
To vaša s'cer navada ni,
De b' tako dolgo v' post'ljí bli."
Sin ljubi! bolna sim hudó,
Oh, boljši meni pred ne bó, 40
De pila merzlo bom vodó,
Ki v' černi gori se dobó.
Sin vzel je v' roke kanglico,
Pripasal si je sablico, 45
Je djál na ramo pušico,
Po vodo šel pod bukvíco.
„Kaj jemlješ ti orožje, sin?
Sej v' černi gori ni zverin,
'Z dežele zbežal je Turčin."
„Peruti tičica imá, 50
Plavute ribíca imá,
Junak z' orožjem se obdá."
Verjanko gre pod bukvíco,
V' Rošlina sproži pušico,
Odpre mu žile z' sablico, 55
In v' svojo belo kanglico
Natoči vroče si kerví,
Z' njo k' materi domu hití,
Besede take govori: 59
- 24 Kaj vam pravim mati moja,
25 Zakaj vi tak dolgo ležate?
26 Jes prejdzdrava ne bom
27 De bom pila z' černe goré vodó.
28 V Róke je vzel kangelco
K' sebi je perpasal sablico
30 Na Ramo je dejl flintico.
31 Kaj boš imel orožjé,
32 Saj so goré mirné?
33 Obena tica nej brez perutja
34 Tud jes ne bom brez orožja
Pride u černo goró za bukvíco
K' sebi pertisne flintico,
37 ubil je Rošlina hudíga.
38 Natočil je frišne kervi.
39 Nate mati, pite vodo z' černe goré!
Ste želeli piti mojo kri
41 Zdaj boste pa pili Rošlinovo.
„želeli piti sinovo, 60
Zdaj nate kri Rošlinovo!" 61

Kot dokaz, da je Prešernu služil Rudežev zapis Od Verjankota kot osnova, naj nam za sedaj zadošča ugotovitev, da je Prešeren v 28. verzú Rudeževega za-

pisa drugi del besede kangelco, torej elco prečrtal s svinčnikom in nad črto popravil v lico. To obliko beremo potem tudi v odgovarjajočem 43. verzu končne Prešernove redakcije, prav tako v 56. verzu, ki pa v Rudeževem zapisu nima paralele.

Na splošno imamo tudi v Prešernovi redakciji Od Rošlina in Verjankota iste spremembe, ki sta jih za druge pesmi dognala Šrekelj in Žigon. V marsičem se kajpak Prešernovo delo pri Lepi Vidi močno razlikuje od njegovega dela pri pesmi Od Verjankota. Bistvena razlika je pač ta, da ima že prvotni zapis Lepe Vide lirične motive, ki jih pesem Od Verjankota nima. Lirične motive Lepe Vide je Prešeren še stopnjeval, Od Rošlina in Verjankota pa ni dobila liričnih motivov, ostala je epična pesnitev, kakor njen prvotni zapis Od Verjankota.

K Štrekljevim ugotovitvam o načinu in značaju Prešernovih poprav in predrugačb imamo tudi v pesmi O Rošlinu in Verjankotu dovolj primerov. Naj navedemo nekaj bistvenih in vidnejših.⁴

Prešeren se je ogibal tujk: kamro (11) > hrambo (13); kaj nuca k'pojde na razdejl (14) > Ko zdaj se razdelilo bo (17); flintico (30, 36) > pušico (45, 54); frišne kervi (38) > vroče kervi (57). —

Nadomeščal je besede, ki so mu bile zoprne in ki so se mu zdele neprijetne ali nepravilne, ter je rabil zanje primernejše izraze: za oženit (2), za moža v'zet (3), vzemite moža (4) > se oženit' (2), se možit' (3), omožite se (4); se bom terdno bolna sturila (20) > Se jutro bolno bom sturila (23); me preobogal nej (23) > me je vbogal (28); K' sebi je perpasal (29) > Pripasal si je (44). —

Prešeren prestavlja besede, spreminja njih oblike in jih nadomešča z drugimi besedami, da dobi rime in asonance: Le Rožlina hud'ga ne. || Rožlin je sovražnik moj (5, 6) > Le hudiga Rošlina ne, || Ki velik moj sovražnik je (6, 7); ... za bukuv stat, || Boš v'bil mlad'ga Verjankota (16, 17) > za bukvo skrit', || Verjankota skrivej v morit, (21, 22). —

Iz istega razloga vrine nove verze: Jes se bom terdno bolna sturila (20) > Se jutro bolno bom sturila, || In k'sinu rekla, govorila (23, 24). —

Praznine v verzu ali prekratke verze skuša izpolniti: Rožlin je sovražnik moj (6) > Ki velik moj sovražnik je (7); Mati nej nič marala (9) > Al' mati nič ni marala (10); De prej d' zdrava ne bom (21) > De boljši meni pred ne bo (25); Kaj boš imel orožje (31) > Kaj jemlješ ti orožje, sin? (47). —

Na videz predolge verze krči s tem, da izpusti kako nebitveno besedo, ali da spremeni prošli čas v sedanjik: Verjanko je šel pod okno stat (12) > Verjanko gre pod okno stat (14); Jes se bom terdno bolna sturila (20) > Se jutro bolno bom sturila (23). —

Predolge verze zdravi tudi s tem, da jih razširja v dva verza: Le vzemite mati moža katirga č'te (4) > Le, mati, omožite se, || Vzamite, kogar hočete (4, 5); De bom pila z' černe goré vodó (22) > De pila merzlo bom vodó, Ki v' černi gori se dobó (26, 27); isti primer še enkrat 27 > 41, 42. —

Tudi je verze izpuščal ali zamenjaval z novimi, popolnoma drugačnimi, kadar se niso lepo prilegali vsej zvezi. Izpuščena sta verza 18 in 19, ker se ponavljata (prim. 12 in 15 verz). Popolnoma novi, Prešernovi verzi so 12, 15, 24, 29–34, 36, 37, 46, 48, 49, 51, 54–56, 58–59. —

To so filološke, zunanje, optično dojemljive Prešernove spremembe. (Pride še.)

Avg. Pirjevec.

⁴ Kar stoji pred znakom > je iz Rudeževega zapisa, kar znaku > sledi, je iz Prešernove redakcije; številke v oklepajih značijo verze; || znači konec, oziroma začetek novega verza.